

renissime, duž dijelova istočne i zapadne obale Jadrana. Istraživanjem arhivske građe autorica je došla do zaključka da su Albanci veoma prisutni na tom području još od srednjega vijeka, a spektar njihova djelovanja obuhvaćao je sve bitne dijelove života. Posebno se mjesto pridaje albanskim iseljenicima, a pojedinci su zaslužili i posebno poglavlje u mikroistraživanju u sklopu knjige. Dr. sc. Čoralić napravila je velik doprinos historiografiji u pogledu tema iz albansko-hrvatske povijesti i otvorila vrata za sva buduća istraživanja ove bitne sastavnice mletačke, albanske i hrvatske povijesti.

Matea Marušić

Vlasta Švogor, Dénes Sokcsevits, András Cieger, Branko Ostajmer, ur., *The 1868 Croatian-Hungarian Settlement: Origin and Reality*, Zagreb; Budapest: Hrvatski institut za povijest; MTA BTK TTI, 2021., 304 stranice

Hrvatsko-ugarska nagodba iz 1868. predstavlja institucionalnu osnovu za politički i društveni život Hrvatske u sklopu Austro-Ugarske Monarhije do kraja 19. stoljeća. Nagodbom je Trojedna kraljevina priznata za politički narod sa svojim granicama te punom unutarnjom samoupravom, no hrvatska autonomija imala je više pokrajinski nego državni karakter. Potičući stalne zahtjeve za preispitivanje i raspravu o položaju Hrvatske u široj državnoj zajednici, ona ostaje tema političkoga diskursa sve do 1918. godine. S obzirom na kompleksnost i dalekosežne političko-društvene implikacije, recentna historiografska produkcija nastoji pružiti nove interpretativne okvire za njezino razumijevanje. Primjer takva nastojanja zbornik je radova *The 1868 Croatian-Hungarian Settlement: Origin and Reality*, objavljen 2021. u suizdanju Hrvatskoga instituta za povijest u Zagrebu te Instituta za povi-

jest Istraživačkoga centra za humanističke znanosti u Budimpešti. Urednici zbornika su Vlasta Švogor, Dénes Sokcsevits, András Cieger i Branko Ostajmer.

Zbornik objedinjava ukupno petnaest, tj. osam radova šestero hrvatskih i sedam radova sedmero mađarskih povjesničara. Nastao je kao rezultat dviju konferencija povodom 150. obljetnice Nagodbe: *Croatian-Hungarian Settlement: Origin, Implementation, Consequences* te *Reconciliation and Development – Conference of Hungarian and Croatian Historians on the Occasion of the 150th Anniversary of the Croatian-Hungarian Settlement*. Obje su održane 2018. u suorganizaciji Hrvatskoga instituta za povijest te Instituta za povijest Mađarske akademije znanosti. Nadilazeći nacionalne okvire i pružajući cjelovit uvid u zajedničku povijest Budimpešte, Zagreba i Beča, publikacija nudi iscrpnu analizu Hrvatsko-ugarske nagodbe, obuhvaćajući njezin nastanak, provedbu i posljedice. Radovi su podijeljeni u četiri tematske cjeline: *On the Way of the Croatian-Hungarian Settlement*, *The Political and Symbolic Dimensions of the Settlement*, *Reactions to the Croatian-Hungarian Settlement* te *Reality – Political, Economic and Education Aspects*.

Pet studija u prvom dijelu zbornika bavi se preduvjetima i kontekstom nastanka Hrvatsko-ugarske nagodbe, fokusirajući se na uloge ključnih aktera i političko-društvene procese. Analizirajući stavove političkih elita, javnoga mnijenja i utjecaj vanjsko-političkih čimbenika, Željko Holjevac u radu *Croatian Way to the Austro-Hungarian Dualism as Seen by Contemporaries* (3-18) istražuje splet političkih, društvenih i pravnih aspekata hrvatskoga puta prema austrougarskom dualizmu. Autor iznosi perspektive, stavove i argumente hrvatskih, mađarskih i austrijskih političara te intelektualaca, citirajući njihove govore, članke, brošure i druge izvore. Posebno se posvećuje pitanjima Rijeke i Dalmacije u kontek-

stu hrvatsko-ugarskih odnosa, različitim prijedlozima za rješavanje državnopravnih pitanja te važnim događajima poput Rakovičke bune. Róbert Hermann u članku *From Constitutional Dispute to Armed Conflict – Croatian-Hungarian Relations in 1848* (19-39) prikazuje razvoj hrvatsko-ugarskih odnosa tijekom revolucionarne 1848. Prateći događaje od Jelačićeva imenovanja za bana do bitke kod Pákozda, ističe ključne faktore eskalacije hrvatsko-ugarskoga sukoba koji se pretvorio u konflikt između Habsburške Monarhije i Ugarske. Promađarsku politiku u Banskoj Hrvatskoj od 1840-ih do Nagodbe obrađuje Arijana Kolak Bošnjak u radu *From the Pre-March Demands to the Croatian-Hungarian Settlement: Pro-Hungarian Politics in Banal Croatia from the 1840s until 1868* (41-56). Autorica uspoređuje djelovanje Horvatsko-vugerske stranke iz 1840-ih i Unionističke stranke iz 1860-ih, ističući kontinuitete i promjene u njihovim političkim stavovima. Posebno se osvrće na pitanja autonomije, jezika i teritorijalnoga integriteta Hrvatske u kontekstu odnosa s Ugarskom. U prilogu „*For Confidential Political Purposes*”: Gyula Andrassy, Levin Rauch and the 121,000 Forints (57-73) Ádám Schwarzwölder proučava prikrivene financijske i političke mehanizme koji su prethodili Nagodbi, fokusirajući se na dosad neistražene arhivske izvore o tajnoj isplati mađarske vlade hrvatskom banu Levinu Rauchu između 1867. i 1869. godine. Novac je korišten za „povjerljive političke svrhe”, prvenstveno za osiguravanje pobjede unionista na izborima te pripremu administracije za Nagodbu. Schwarzwölder ističe i ključnu ulogu mađarskoga premijera Gyule Andrassyja u tim aktivnostima i njegov utjecaj na konačno oblikovanje Nagodbe. Prvu cjelinu završava članak *Behind the Political Scenes: Ignjat Brlić and the Croatian-Hungarian Settlement* (75-89), prvi od dva rada Vlaste Švoger, u kojem autorica istražuje ulogu Ignjata Brlića u kontekstu Hrvatsko-ugarske nagodbe koristeći korespondenciju i sa-

borske govore kao izvore. Rad ističe njegove veze s mađarskim političarima, zagovaranje šire hrvatske autonomije te kasnije kritiziranje Nagodbe. Autorica naglašava Brlićevo poznavanje europskoga parlamentarizma, pravnu stručnost i dosljedno zastupanje hrvatskih interesa.

Drugi dio zbornika sadržava tri rada mađarskih povjesničara koji razmatraju političke i simboličke aspekte Nagodbe. Imre Ress u članku *A Re-examination of Historiographical Tropes Concerning the Croatian-Hungarian Settlement* (93-117) reinterpreтира uvriježene historiografske predodžbe, posebno kritizirajući pojednostavnjene i negativne prikaze Nagodbe u engleskoj i njemačkoj literaturi. Njima suprotstavlja novija mađarska istraživanja, koja potvrđuju veći utjecaj cara Franje Josipa u imenovanju hrvatskih banova, važnost neformalnih faktora u političkim procesima te primjere odstupanja stvarne prakse dualističkoga sustava od teorijskih konstrukcija o svemoći mađarskoga premijera u hrvatskim pitanjima. Ladislav (László) Heka u članku *The Croatian-Slavonian-Dalmatian Minister without Portfolio and the Hungarian (Common) Government and Parliament* (119-132) opisuje ulogu hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga ministra bez lisnice u zajedničkoj hrvatsko-ugarskoj vladi, prikazujući kako je ta institucija funkcionirala, njezine nadležnosti i odnose s hrvatskom i ugarskom vladom te promjene tijekom vremena. Budući da proučava upotrebu državnih simbola, inovativan uvid u dimenziju hrvatsko-ugarskih odnosa donosi András Cieger u radu *Symbolic Representation of Croatian-Hungarian State Relations After 1868* (133-152). Cieger uočava nesklad između formalne regulacije i prakse primjene hrvatskih simbola u zajedničkim institucijama, analizira porast agresivnije mađarske simboličke politike 1880-ih i te simboličke sukobe tumači kao odraz dubljih političkih i nacionalnih problema. Autor zaključuje da je neuspjeh u stvaranju zajedničkoga simboličkoga identiteta otkri-

vao temeljne probleme hrvatsko-ugarskih odnosa, što je na kraju pridonijelo raspadu države 1918.

Da je Nagodba bila predmet kontinuiranih suvremenih pregovora, kritika i reinterpretacija, odražavajući složene odnose moći i nacionalne aspiracije unutar dualističkoga sustava, potvrđuju radovi trećega dijela zbornika. U prvom od njih, *The Croatian-Hungarian Settlement from the Viewpoint of Croatian Political Parties* (155-170), Stjepan Matković omogućava pregled stavova hrvatskih političkih stranaka prema Nagodbi od 1868. do 1918. godine. Matković zaključuje da je Nagodba poticala političku aktivnost i razvoj stranaka u Hrvatskoj, makar nije jamčila političku jednakost s Mađarskom. Intenzitet političkih sukoba kroz prizmu satiričkoga tiska ilustrira Jasna Turkalj u radu *The Croatian-Hungarian Settlement and the System It Established in Cartoons of the „Bič” Newspaper of the Croatian Party of Right (1883-1885)* (171-192), prvom od dva njezina priloga u zborniku. Turkalj tematizira ulogu političke karikature u promicanju ideologije Stranke prava i njezinoj kritici Nagodbe. Fokusirajući se na humorističko-satirički list *Bič*, autorica istražuje kako su karikature služile kao oruđe opozicije, tj. Stranke prava, u oblikovanju javnoga mnijenja o Nagodbi i njezinim posljedicama. Uz razvoj europskih humorističko-satiričkih listova i njihov utjecaj na hrvatsko novinstvo, istražujući pravni okvir i cenzuru u Banskoj Hrvatskoj, Turkalj tumači složenost pravaške ideologije i njezin vizualni izraz. Članak Dénesa Sokcsevitsa *Frigyes Pesty, Opponent of the Croatian-Hungarian Settlement* (193-215) istražuje političke poglede Frigyesa Pestyja, mađarskoga povjesničara i političara, žestokoga protivnika Hrvatsko-ugarske nagodbe. Pesty je, temeljeći to na povijesnim istraživanjima, posebno onima o statusu Slavonije u srednjem vijeku, zagovarao reviziju Nagodbe u korist Ugarske, uključujući i ukidanje hrvatske autonomije. Posljednji rad u trećem

dijelu zbornika članak je Branka Ostajmera *The Croatian-Hungarian Settlement in the Ideology of the National Party (1883-1903)* (217-230), u kojem autor kritički preispituje uvriježene poglede na odnos Narodne stranke prema Hrvatsko-ugarskoj nagodbi za Khuen-Héderváryjeva banovanja. Osporavajući tradicionalne stereotipe, autor nudi nijansiranu analizu politike te stranke, utemeljenu na kompleksnosti stranačkoga stava prema Nagodbi, heterogenosti stranke i evoluciji članstva. Kontekstualizirajući njezinu politiku u složenim političkim okolnostima kraja 19. stoljeća, Ostajmer zaključuje da je stranka zapravo nastojala očuvati hrvatsku autonomiju unutar okvira Nagodbe, pridonoseći tako uravnoteženijem sagledavanju njezine uloge u hrvatskoj povijesti.

Ističući da je Nagodba, unatoč ograničenjima koja je postavila, ipak omogućila određene vidove modernizacije i napretka unutar okvira Austro-Ugarske Monarhije, autori radova posljednje cjeline zbornika problematiziraju njezine dugoročne posljedice na različite aspekte hrvatskoga društva i politike. Ocrtavajući kako su promjene poslovnika odražavale šire političke borbe i sužavanje prostora za djelovanje oporbe, Jasna Turkalj u radu *The Rules of Procedure of the Croatian Parliament in the Period of the Croatian-Hungarian Settlement – Absolutism of the Majority or Salvation of Parliamentarianism?* (233-249) obrazlaže evoluciju poslovnika Hrvatskoga sabora nakon Nagodbe, fokusirajući se na odredbe o slobodi govora njegovih zastupnika. Prateći promjene od 1861. do 1896., autorica objašnjava kako se postupno smanjivala sloboda govora oporbenih zastupnika, posebno za banovanja Khuen-Héderváryja. Usporedno, te su promjene bile korelacijski povezane s političkim previranjima te jačanjem Stranke prava. Mariann Nagy u članku *Success or Failure? The Economic Position of Croatia-Slavonia in the Austro-Hungarian Monarchy, 1868-1914* (251-272) elaborira ekonomski položaj Hrvatske i Slavonije u Austro-Ugarskoj Monarhiji od 1868. do 1914.

godine. Usporedbom makroekonomskih pokazatelja autorica zaključuje da je regija imala drugu najvišu stopu rasta u Monarhiji između 1870. i 1910. Unatoč ograničenoj ekonomskoj samostalnosti, ulaganja u ljudski kapital, u određenoj mjeri, i u zaposlenost žena, kako Nagy ističe, predstavljaju važne korake k ekonomskoj modernizaciji Hrvatske u 20. stoljeću. Posljednji članak u zborniku nosi naslov *The Modernisation of the Primary School System in Croatia in the Political Context of the Croatian-Hungarian Settlement (273-288)*. U njemu Vlasta Švoger raščlanjuje utjecaj Hrvatsko-ugarske nagodbe na razvoj školstva u Hrvatskoj. Omogućena Nagodbom, obrazovna autonomija dovela je do osuvremenjivanja zakona o osnovnom školstvu, koji je uveo obvezno i besplatno osnovno obrazovanje, sekularizirao školski sustav te postavio temelje za smanjenje nepismenosti stanovništva. Unatoč otporu, posebice crkava, i sporijem provođenju zbog raznih ograničavajućih faktora, Švoger ističe da je cjelokupna reforma obrazovanja, usprkos izazovima, bila ključna za modernizaciju Hrvatske. Slijede sažeti bibliografski podaci o autorima radova te indeks osobnih imena i geografskih pojmova.

Proizašao iz hrvatsko-mađarske suradnje, predmetni zbornik pridonosi razumijevanju kompleksnosti političkoga sustava Austro-Ugarske, ističući krucijalnu ulogu Nagodbe u stabilizaciji dualističkoga sustava, i vrijedan je doprinos suvremenoj historiografiji, obuhvaćajući političku, pravnu, ekonomsku i kulturnu povijest, odnosno pokrivajući širok spektar tema, od političkih preteča i mikrohistorijskih studija, reinterpretacija dosadašnjih narativa, analize vizualnih reprezentacija do pregleda dugoročnih posljedica za hrvatsko društvo. S obzirom na to da je publiciran na engleskom jeziku, dostupan je i međunarodnoj akademskoj zajednici. Pozicionirajući hrvatsku i mađarsku historiografiju u širi kontekst proučavanja Monarhije, pokazuje i neophodnost međunarodne suradnje u historiografskim istra-

živanjima, osobito kad je riječ o proučavanju isprepletenih nacionalnih povijesti.

Veronika Novoselac

Međunarodna znanstvena konferencija *Medieval Rural Spaces* (Zagreb, 16. – 17. listopada 2024.)

Međunarodna znanstvena konferencija *Medieval Rural Spaces (Srednjovjekovni ruralni prostor / Srednjeveški ruralni prostor)* održana je 16. listopada 2024. u prostorijama Hrvatskoga katoličkog sveučilišta i 17. listopada u Ozlju i Dubovcu. Organizirao ju je Odjel za povijest Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u suradnji s Povijesnim institutom „Milko Kos” Znanstveno-istraživačkoga centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti (Zgodovinski inštitut „Milko Kos” Znanstvenoraziskovalnog centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti) u sklopu projekta *Topografija srednjovjekovne Zagrebačke županije (14. – 16. stoljeće)*, koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Na konferenciji je sudjelovalo 17 znanstvenika iz Europe i svijeta s ciljem prikazivanja metodološkoga razvoja i dosega u ruralnoj historiografiji, kao i budućih razvojnih kretanja. Ideja konferencije bila je i povezivanje povjesničara jugoistočne (centralne) Europe s inozemnim znanstvenicima kao poticaj za buduće suradnje u polju ruralne povijesti. Prvi dan skupa bio je podijeljen u četiri sekcije s uvodnim predavanjem, a drugoga dana za sudionike skupa organiziran je posjet Ozlju i Dubovcu, gdje su predstavljene metode i dosadašnji rezultati istraživanja na spomenutom projektu.

Nakon pozdravnih riječi organizatora i otvorenja konferencije uvodno predavanje *Dealing with Past, Dealing with Present* održala je Isabel Alfonso, istraživačica u Institutu za povijest pri CSIC-u (Instituto de Historia del CSIC, Madrid). Sažimajući svoj dugogodišnji rad i izdvajajući svoje